

LÕPETAMATA TÖÖ

Ballett «Kivilill» RAT «Estonias»

1. mail esietendus «Estonia» teatris S. Prokofjevi ballett «Kivilill». Teatrisõbrad lahkusid etenduselt vastuoluliste tunnetega. Lavastus ei olnud ilmselt veel küps — mõtteliselt ja sisuliselt oli etenduses väga palju ebamäärast.

Alati on valus rääkida suure loomingulise kollektiivi töö puudustest, sellest, et soovitud eesmärk on jäänud saavutamata. Antud juhul on see eriti raske, sest on teada rida põhjusi, mis takistasid normaalset tööd. Teose lavastuse ja koreograafia autor on Leningradi ballettmeister J. Grigorovitš. Tema lavastust on varem esitatud veel Leningradis (1957), Novosibirskis ja Moskuas. Tööd teose lavaletoomisel alustas assistent N. Ulanova Novosibirski teatrist, töö lõpuperioodi juhatas «Estonia» teatri assistent-repetiitor A. Koit. Lavastajal endal aga oli mitmesugusel põhjustel võimalik proovide juures viibida ainult mõni päev ja sedagi mitte viimistlusperioodil.

Vaataja esimesed raskused algavad siis, kui ta võtab kavalöhe, et paremini ja sügavamalt mõista laval toimuvat. Kuid vaatusest vaatusesse see truu abimees aina petab teda, rääkides sellest, mida laval üldse pole. Esimese vaatuse sisuseletusest loeme: «Vasemäe Perenaise puudutusel elustub Danila ebaõnnestunud karikas, ent niipea kui kaob Perenaine, on malahhiit taas vaid surnud kivi». Seda sisuliselt murrangulist, kogu edaspidist sündmuste käiku põhjendavat episoodi me aga laval ei näe. Ja seetõttu tekib etendust vaadates täiesti väär mulje, nagu hakkaks Danilale roheline sisalikutaoline neiu lihtsalt meeldima (või sai ta Danila oma võ-

luvõimu alla?) ning Danila jätab maha kodu, oma kihlatud mõrvoja ja järgneb talle pimesi.

Ei näe vaataja ka seda, kuidas Danila «omandab meisterlikkuse», ega seda, et «juubeldav rahvahulk võtab maa peal vastu Kateriina ja Danila, kes toovad inimestele hingestatud Kunsti Ilu». Deklaratsioonist kavalehel üksi on vähe, kui see ei leia konkretiseerimist lavastuses.

Seepärast jääbki teatrikülastajal «Kivilille» etenduselt lahkudes pigem mulje, et etenduse kaudu tahetakse muinasjutu plaanis jutustada vana lugu kolmnurgast, kus mees kõigub salapärase «deemonliku» naise ja truult armastava puhtahingelise mõrvoja vahel.

Neid lavastusliku lahenduse suuri puudujääke ei ole parandatud ka etenduste käigus. Teatri kunstinõukogu, kes lubas lavale lõpuni viimistlemata etenduse, oleks pidanud leidma võimalusi töö jätkamiseks jooksvate etenduste käigus. Kuigi J. Grigorovitši loodud etenduse üks nõrgemaid külgi on just lavastuslik-misanstseeniline osa, saab ka antud lavastusplaani juures teose mõtet palju selgemini ja kujukamalt välja tuua. Noored, väheste kogemustega tantsijad vajavad siin kindlat suunavat lavastajakätt.

«Estonia» noore balletirühma juures annab viimasel ajal tunda just vähene tähelepanu näitleja-meisterlikkuse kasvatamise osas. Noored hea tehnilise ettevalmistusega tantsijad esitavad etendusest etendusesse oma osa koreograafilise teksti, üks andekamalt, teine vähem andekalt. Järjest rohkem unarusse jääb aga noor-

te juures tantsu mõtestamine, iga liigutuse ja poosi sisuline tähendus.

J. Grigorovitši töö «Kivilille» koreograafilise teksti loomisel on andekas ja huvitav. Hästi põimuvad etenduses rahvatantsu ja klassikalise balleti elemendid. Nii algab näiteks peaaegu igä Kateriina või Danila tants-monoloog väga «rahvalikult» ja läheb siis pikkamööda üle klassikaliste tantsuvormidele. Puht rahvatantsu elementidele on rajatud laadapilt, osalt ka esimese ja viimase pildi puhul tahaks märkida, et see pole mitte ainult tantsulikkortisment, vaid ühtne tantsulikkoreograafiline kujund. Seevastu on näiteks klassikalise balleti arsenalist võetud vääriskivide tantsud Vasemäe Perenaise muinasjuturiigis, kusjuures ballettmeister on valinud just kõik teravad, nagu nurgelise iseloomuga liigutused ja sammud, et nende kaudu edasi anda kivide kristalset sära. Mida täpsem on siin tantsujoonis, seda mõjuvam on rühma tants. Esimestel etendustel esinesid noored tantsijad siin väga püüdliselt, 25. mail toimunud etendusel aga oli vääriskivide sära üsna tuhmunud.

Palju täpsemaks ja puhtamaks ei ole läinud ka orkestri mäng. Praegu on kuulates ikka veel tunne, et orkester dirigent P. Nigula juhatusel on oma partiid läbi vaadanud, tehniliselt enam-vähem omandanud ja nüüd algab viimistlustöö esituse väljendusrikkuse, intonatsioonilise täpsuse ja kõlalise tasakaalu saavutamiseks. Mängida Prokofjevi partituuri on orkestrile eriline ülesanne, sest heliloojal on täiesti isikupärane orkestratsiooniil-

Vähe kasutab ta nn. orkestripedaali, mistõttu orkester kõlab enamasti kergelt, läbipaistvalt ja kude on rikkalikult polüfooniline. Värvikuse saavutab ta üksikute soolopillide, erinevate kõlaregistrite vaheldamisel ja vastandamisel. Kõige selle tõttu on iga pillirühma ja iga orkestrandi mäng kuidagi eriti selgesti kuulda. Kuna viimasel ajal on «Estonia» orkestris tulnud põhikoosseisu oht-ralt asendada, siis on kõla olnud mõnelgi etendusel rabe ja mitte küllalt kompaktne. Kõige ebaühtlasema mulje jätavad praegu keelpillid (suur mängutehniline vahe esimeste ja tagumiste pultide vahel).

Teatava ebakõla toovad etendusse ka kunstnik L. Roosa dekoratsioonid, mis on loodud lavastaja plaani alusel ja kordavad seega põhimõtteliselt sama lavastuse dekoratsiooniplaani teistes teatrites (tühi lava, mis jätab maksimaalse ruumi tantsimiseks; põhiliselt muutub pildist pilti vaid tagasein, piltide eraldamiseks kasutatakse vahe-eesriide, mis osaliselt läbi paistab). Liiga tume ja koopataoline on esimese pildi foon, veel rohkem sära ja muinasjutulisust oleks oodanud Vasemäe Perenaise riigis. Kui need mainitud asjaolud on rohkem maitse ja tunnetuse küsimused, siis vahe-eesriide kasutamine on lubamatult segav. Esiteks laskub ja tõuseb see niisuguse kolinaga nagu sõidaks puuteldega vanker üle lava; teiseks toimub see langemine ja tõus nii, et vahe-eesriide liikumist on liiga tugeva valgustuse tõttu selgesti näha. Nii kaob aga sootuks muinasjutulise illusiooni mulje.

Antud lavastuse valmimise tingimusi arvestades ei ole põhjust osatäitjast lähemalt rääkida ja võrrelda kahe esinejate koosseisu tööd, sest sisulised puudujärgid ei sõltu niipalju nendest.

Peale tantsu on neile antud vähesel määral ja seejuures ebamääraseid lavalise tegevuse ülesandeid (Kateriina kujutab armas-

tust ja kannatust üldse, Tuleneit-si erksat tule lõkendamist, Severjan peamiselt ainult tigidust, Danila nagu sihitut igatsut jne.). Kõik need momendid ja palju muud aga peaksid olema suunatud teose mõtte edasiandmisele. Tuleneitsi kehastab ju üht head loodusjõudu, ta peaks Kateriinat armastavalt soojendama, julgustama ja juhutama. Kateriina tundeskaala on muusikas märksa laiem, elamused intensiivsemad ja need kasvavad välja konkreetsetest olukordadest. Eriti nõrgaks jäävad kulminatsioonid — kurbus Danila lahkumise pärast, hirm, põlgus ja lõpuks meeleheitlik enesekaitsemine sirbiga Severjani vastu, võitlus Danila eest ja piiritu rõõm lõpliku õnne saavutamisel. Siis jääks selgesti kõlama üks neist teemadest, mida autor oma teost iseloomustades nimetab «kõikevõitva ustava armastuse teemaks».

Kõige mitmekesisem on praegu Severjani iseloomustus. Vaataja näeb tema upsakust ja häbemastust, näeb teda prassimas ja omavolitsemas. Ta on küll igati negatiivne kuju, kuid rahvarõhujate võrdkujuks antud lavastuses Severjan siiski ei kasva, nagu ta on mõeldud heliloojal ja nagu ta esineb Bažovi muinasjutus.

Danila kuju peab kandma kogu balleti põhiideed. See on «loomingulise töö rõõm rahva hüvanguks», nagu loeme kavalehelt. Ja tõepoolest on Prokofjevi muusikasse valanud loova inimese igavese rahulolematuse, lakkamatu ja sihikindla püüde oma kunsti üüustada. Aga just see jääb praegu lavastuses tagaplaanile ja kõrvaliseks. Isegi kivilill ise on vähe silmapaistev, ei ole tunda Danila ja rahva suhtumist sellesse kunsti imeteosesse.

Mida rohkem vaatad «Kivilille» lavastust ja selle üle järele mõtled seda kindlamaks kujuneb veendumus, et J. Grigorovitš pole oma lahendust lõpule viinud.

V. KIVILO